

OPRAVA ZEMĚ*

Andrej Platonov

Co je to země?

Země je celý svět se zoranými poli, květinami, lidmi, řekami a mraky. Země je to, odkud jsme vyšli a kam odejdeme, kde žijeme, kde se radujeme a bojujeme. Tak uvažuje lid. A to je správné. Ale co je to země v našem, rolnickém smyslu?

Je to výrobní prostředek obilí, krmných pícein pro skot aj. To znamená, že je to stroj stejně jako třeba tkalcovský stav, který vyrábí látky na oblečení, jen s tím rozdílem, že pro člověka vyrábí potravu.

Jako každý stroj vyžaduje země opravy, vylepšení a obnovu čerstvými silami, jež ona sama odevzdává, aby vyráběla rostliny.

Tisíce let člověk prosycuje zemi svou prací a země ji vrací s velkými přebytky a jen díky tomu na zemi vzkvétá život, rostou a zdokonalují se síly člověka.

Avšak za ty tisíce let se země strašně vyčerpala, vyprchaly z ní životodárné síly, neboť mízu z ní lidé vysávají rok co rok.

I z průmyslových strojů se síly nepřetržitě vyčerpávají, ale okamžitě se zase doplňují.

Síly země nedoplňuje nikdo (snad jen nebe, ale na ně se nelze spolehnout) a naše nivy rok od roku dávají méně a méně obilí.

Totéž se děje také v zahraničí, v jiných zemích, ale tam se lidé o zemi starají usilovněji a nedopouštějí, aby úrodnost klesala. Nehledě na jejich buržoazní životní styl, věda i celá společnost tam pomáhají zemědělcům bojovat s přírodou o obilí.

U nás byl rolník doposud nechán na pospas sobě samému, bez znalostí, bez podpory, nevzdělaný a nešťastný: Jak si to zařídiš, je tvoje věc, ale obilí odevzdávej každý podzim.

Nyní je situace jiná. Rolník a dělník jsou teď hlavní, všechno je v jejich moci.

Pokud se země unavila a vyčerpala – dáme ji do pořádku, opravíme ji a nasytíme novými silami.

Prostředky k tomu máme a jsou plně v rolníkových rukou.

Jsou to znalosti, zemědělská věda.

Když je rolník bude ovládat, nebude se mít čeho bát. Hlad bude navždy srovozen ze světa.

Věda už našla skvělé způsoby, jak obnovit síly země, a dokonce je zvětšit. Znalostmi člověk proměňuje pouště v úrodné a požehnané nivy a z naší ruské, už tak dobré půdy rolník vyzbrojený vědou učiní veliký zdroj výživy člověka a skrze to i pramen všelidské kultury – socialistické kultury, již zplodila naše revoluce.

* Přeloženo z Andrej Platonov, „Remont zemli“, *Sočiněnija*, sv. 1, část 2 (Moskva: IMLI RAN, 2004), s. 25–26. Poprvé publikováno in *Krasnaja děrevňa* 75 (9. června 1920), s. 3.

Pro budoucí bohatý, urputný a krásný život je zapotřebí hodně obilí, hodně toho, co dává země.

Dává nám to země zúrodněná znalostmi.

Nivy jsou obráběcí stroje, rolníci jsou dělníci.

Opravíme je, spustíme je na nebyvalé obrátky, ať ze sebe vydají veliké síly, hodně velikého člověka.

Obnovíme zbědovanou a zmoženou oranici, ať i ona omládne a nabere síly, jako svého času my.

REVOLUČNÍ SOVĚT ZEMĚ*

Andrej Platonov

Zlo nové lidské duše spočívá v tom, že slábne pevné sepjetí, spojení člověka s přírodou, že k ní přestává být vnímavý.

Nový, městský, strojový člověk čím dál tím méně cítí svou blízkost ke světu, kniha veškerenstva je pro něj stále nepochopitelnější: člověk se ji odnaučil číst, začal být hluchý vůči větru, slepý vůči hvězdám. Má slova potvrzuje bohorovná lhostejnost většiny lidí vůči veliké a strašné katastrofě, která se blíží s každým dnem – vůči suchu příštího roku 1922 a následujících let (možná jen zřídka přerušovanému srážkami).

Kdo žije v jednotě s přírodou, tomu země o sobě vypráví a shazuje před ním svůj šat – čas. Srdce člověka musí od narození překypovat láskou ke všemu. Milující člověk je synem každé ženy, každého stébla trávy a hostem na každé cestě. Jak může milující nechápat a nevidět, když srdce je tím největším a nejjasnějším okem?

A když se něco rozechvělo a roznemohlo ve světě, i lidu se zmocnily obavy o budoucnost.

Zimy začaly být špatné, je málo sněhu, tráva neroste jako v minulých letech. Ve světě se něco pohnulo a prasklo, je někde zraněný – a jako odpověď se v člověku rozevřela bolestivá rána.

Letošní sucho jsme předpověděli na jaře.

Nemluvil jsem o něm já, to svět se ve mně ozýval.

Ale nikdo tenkrát neuvěřil; ten, kdo poslouchal, byl sytý a lhostejný, k čertu s ním!

Nastalo léto a vzplálo žito v Povolží i u nás na jihu ve většině gubernie.

Rusko zachvátilo hoře, trápení a smrt.

* Přeloženo z Andrej Platonov, „Revsovět zemli“, in *Sočiněnija*, sv. 1, část 2 (Moskva: IMLI RAN, 2004), s. 197–198. Poprvé publikováno in *Naša gazeta* 47 (25. listopadu 1921), s. 3.

Tehdy byla vynalezena a promyšlena hydrofikace jako boj se suchem za život, tj. za obilí. Po dlouhých prázdných řečech v novinách se nakonec ozvalo centrum – Moskva. Dali nám tam za pravdu, našli se tam stejně smýšlející lidé, a tak tam teď bojují za vytvoření revolučního zemědělského sovětu, bojového, úderného štábu proti horku, špatnému rolnickému hospodaření a hladu – za obilí a sytost dělníků a rolníků, za záchranu revoluce před porážkou a lidí před likvidací.

Nad suchem je možné zvítězit jedině tak, jak jsme zvítězili nad Kolčakem a Vrangelem – napnutím všech sil, obětmi, talentem velikých vůdců práce a vynalézavosti.

Revoluční sověť země vznikne patrně v nejbližších dnech a tehdy se rozhoří veliký a smrtelný boj člověka se silami přírody.

Tušíme velikou katastrofu, máme však mozek a sílu v krvi, víme, jak vyrábět nástroje proti přírodě, abychom ji zkontrolovali a spoutali.

Zorganizujeme milionové armády pracujících a vrhneme je na pole, do stepí a dílen – k pluhu, čerpadlům, přehradám, motorům, obráběcím strojům.

Vyhlašujeme generální boj horku a hladu.

At žije revoluční sověť země!

At žije vědomí a stroj člověka!

SVĚTLO A SOCIALISMUS*

Andrej Platonov

Po celé zemi teď probíhá tvorba socialismu. Zároveň se musejí vytvořit (a vytvářejí se) ekvivalenty socialismu ve fyzice, chemii, technice, biologii atd., jinak je socialismus nemyslitelný a nemožný.

Zastavíme se zde u technického ekvivalentu socialismu.

Socialistická technika musí najít a dokázat využít takovou energii, jež by téměř automaticky vytvářela pro člověka všechno to kolosální množství výrobků, o kterém kapitalismus nemá ani ponětí. Socialismus potřebuje sobě rovnou fyzikální sílu, aby se jejím prostřednictvím stal hotovou záležitostí a utvrdil svou světovou nadvládu. Avšak musí to být síla neomezené intenzity, která je všude a která je vždy připravena vyrábět, síla, která člověka osvobozuje od nižších forem práce.

* Původně sepsáno v červenci 1922. Přeloženo z Andrej Platonov, „Svet i socializm“, *Sočiněnija*, sv. 1, část 2 (Moskva: IMLI RAN, 2004), s. 218–220. Poprvé publikováno in *Russian Literature* 23, č. 4 (1988), s. 387–389.

Jméno této síly je světlo, obyčejné denní rozptýlené sluneční světlo, ale také světlo měsíce a hvězd. Právě tuto sílu chceme zapřáhnout do obráběcích strojů. Ve světě je jí tolik jako prostoru. Dál uvidíme, že světlo a prostor jsou jedno a totéž.

Výrobní síla kapitalistické společnosti se skládala z uhlí a železa a odpovídající společenské organizace. Nerovnoměrné rozdělení přírodních zásob paliva na zemi, nepočetnost těchto rezervoárů energie – všechny tyto přírodní podmínky odůvodňovaly kapitalistický způsob výroby. Elektrifikace tyto pro socialistickou výrobu nepříznivé přírodní podmínky částečně překonává a ruší závislost energie na zeměpisné poloze. Avšak jen částečně. My ovšem potřebujeme úplné vyřešení otázky. Socialismus, který předem definujeme, bude možné vytvořit jenom v případě, že se dozvíme, jaká fyzikální síla a jak bude zapojena do socialistické výroby.

Ta síla je světlo.

Podle nejnovějších teorií se jedná o prostor elektromagnetické povahy. Fyzikální funkce prostoru je elektromagnetické nestacionární pole. Jelikož světlo je nestacionární elektromagnetické pole s velmi vysokou frekvencí kmitočtů (změn směru); za vteřinu se počet kmitů rovná přibližně pěti stům trilionům. Délka elektromagnetické světelné vlny se rovná přibližně 0,6 mikrometru.

Není proto zásadní rozdíl mezi elektřinou, která funguje v lampě, a světlem. Dynamo elektrárny ve Voroněži vyrábí střídavý proud o frekvenci padesát kmitočtů a o vlnové délce tři kilometry (za přesnost neručím, takto si to pamatuju).

Vzdálení všelijakým poetickým slovesným experimentům říkáme, co vidíme, cítíme a víme: jedinou fyzikální funkcí prostoru, kterou známe, je světlo, které je elektromagnetickým nestacionárním polem s děsivou frekvencí kmitočtů a neuvěřitelně malou vlnovou délkou. Světlo a elektřina jsou totéž. Prostor a čas jsou všechno, co víme o světě. Všechno, co víme, jsou kombinované funkce prostoru a času.

Elektřina je všechno, co víme o, abych tak řekl, „čistém“ prostoru – éteru.

Aniž bychom se pouštěli do teoretických oblastí, neboť čistá teorie je předsudek umírající epochy, zajímá nás ani ne tak pravda, jako materiální produkt, ani ne tak spravedlnost, jako fakt nadvlády.

Tvrdíme jednoduše, že socialismus se musí vybudovat na takové fyzikální síle, která je nejevnější, nejrozšířenější a jejíž zásoby se nedají vyčísřit (světla je tolik jako prostoru), tj. na světle a ze světla je třeba odlít a vysoustruhovat komunismus.

Celý svět je, přesně řečeno, nádrž, akumulátor elektrické energie, jelikož svět je především prostor, a prostor je především elektromagnetické nestacionární pole. Pokud na dějiny pohlížíme jako na praktické řešení jediné energetické otázky, jejíž definitivní vyřešení znamená úplné, stoprocentní využití světa člověkem, aniž by vynakládal jakékoli síly, můžeme říci: využití světla v průmyslu je pro naši dobu nejdokonalejším řešením energetické otázky. Vzpomeňme si, že základem světa rostlin je světlo. Učiňme světlo též základem světa člověka. A proto veškerá technika má být omezena na světelnou techniku, veškerá fyzika (a možná i chemie) na elektro-techniku.

Světelná technika má zkonstruovat onen mechanismus, který proměňuje sluneční světlo v běžný pracovní elektrický proud vhodný pro naše elektromotory. Tento mechanismus už částečně zkonstruován je. Jmenuje se fotoelektromagnetický rezonátor-transformátor. Jeho účelem je předělávat světlo, ten nebeský proud, na pozemský, lidský proud. Pokud bude tento technický úkol úspěšně vyřešen (detaily tu ponecháváme stranou), světlo, a s ním i celý svět, se stane „proletářem“ lidstva na mnohá nezměrná staletí a lidstvo nevyčerpá tuto energii žádnými stroji, odporem ani stavbami. Dokonce i energie Rutherfordem rozbitého atomu je naprostě nic ve srovnání s energií světelného oceánu.

Za socialismu v základu lidské tvorby neleží nálada, náhoda, inspirace nebo intuice, ale vědomí. A proto pokud ještě fotoelektromagnetický rezonátor-transformátor není vyroben, je třeba ho vyrobit uvědomělou vůlí, protože je nezbytný pro využití světla, a světlo je nezbytné pro socialismus. Protože světlo se musí stát základem socialistické výroby – jinak nikdy nenastane socialismus a bude věčně jen „přechodná epocha“. Socialismus nepřijde dřív (ale o trochu později), než bude světlo jako motor zavedeno do výroby. Teprve tehdy ze světelné výroby vyroste socialistická společnost, nový člověk (bytost plná uvědomění, zázraku a lásky), komunistické umění (ono světové sochařství, planetární architektura), a teprve tehdy dojde ke sloučení lidstva do jedné fyzické bytosti, a umění, jak je nyní chápáno, nebude potřeba, protože umění je korekce revoluční hmoty v reakčním vědomí, zatímco v komunismu budou hmota a vědomí jedno.

V epoše světla bude rovněž prostřednictvím světla realizována mezihvězdná doprava a bude pochopena (protože bude do hloubky prozkoumána) elektřina – ten klíč k poznání světa a meč k vítězství nad ním.

O PRVNÍ SOCIALISTICKÉ TRAGÉDII*

Andrej Platonov

Netřeba se předvádět a opájet se životem; naše doba je lepší a serióznější než blažený požitek. Každý, kdo se opájí, nevyhnutelně upadá a umírá – jako myši mládě, které leze do pasti, aby se nasýtilo špekem, který v ní leží jako návnada. Kolem sebe máme hodně špeku, ale každý kousek je návnada. Je třeba být mezi obyčejnými lidmi – vykonávat trpělivou socialistickou práci, nic víc.

* Původně sepsáno v roce 1934. Přeloženo z Andrej Platonov, „O pervoj socialističeskoj tragedii“, *Fabrika literatury. Sobranie* (Moskva: Vremja, 2011), s. 640–644. Poprvé publikováno in *Russkaja literatura* 2 (1993), s. 200–206.

Ne, směle svůj těžký a nepoddajný úkol,
 k němuž tě osud povolal, vykonej,
 a potom jako já trp a tiše umírej.
 (Alfred de Vigny)

Nejde samozřejmě o smrt, ale o vítězství.

Tomuto vědomí odpovídá skutečné uspořádání přírody. Není veliká ani bohatá. Přesněji řečeno, je tak přísně uspořádána, že své bohatství a velikost ještě nikomu neodevzdala. To je dobře, jinak by lidé v minulosti všechnu přírodu dávno rozkradli, vyplývali, opájeli by se jí tak, že by z ní nic nezbylo: chuť by se našla vždycky. Stačilo by, aby fyzický svět neměl jeden svůj zákon, pravda základní zákon – dialektiku – a během pár století by ho lidé dočista a zbůhdarma zničili. Ba co víc, i bez lidí by se příroda v takovém případě sama úplně zlikvidovala. Dialektika je výrazem střidmosti, těžko překonatelné přísnosti konstrukce přírody, a jen díky tomu byla možná historická výchova lidstva. Jinak by všechno na světě dávno skončilo jako hra dítěte s bonbony, které se mu rozpustily v ruku, aniž je stačilo sníst.

V čem spočívá smysl současné historické tragédie? Podle mě spočívá v tom, že „technika [...] rozhoduje o všem“. Mezi technikou a přírodou panuje principiálně tragická situace. Třídní boj, otázka obrany SSSR a vítězství nad imperialismem má nyní rovněž především technický obsah.

Cíl techniky zní: „Dejte mi pevný bod, já převrátím celý svět.“ Ale konstrukce přírody je taková, že nepřipouští, aby nad ní kdokoli zvítězil: svět je možné převrátit, pokud člověk vybere vhodně nastavenou páku, nicméně musí urazit dalekou cestu a vynaložit čas, aby rameno páky bylo dostatečně dlouhé, takže vítězství bude téměř zbytečné. To je elementární epizoda dialektiky. Vezměme si současný fakt: rozpad jádra atomu. Přímý zisk síly nevzniká, tj. když vynaložíme množství energie n , ještě nezískáme $n + 1$. Génieus techniky však leží na vedlejších cestách: k rozbití atomu jsou zapotřebí „souběžné“ síly přírody, například kosmické paprsky, jen tak dosáhneme kladné pracovní bilance.

Sama příroda, když se na ni podíváme zblízka, se chová uzavřeně, je schopná fungovat, jen když dostane něco za něco, dokonce s přídatkem pro sebe, kdežto technika se to snaží udělat naopak. Vnější svět je před námi chráněn svou dialektikou. Veškeré umění techniky stojí na příznivých bočních větrech přírody, která jedná ve prospěch svého soustředěného zájmu.

V sociologii, v lásce, v hloubi člověka je dialektika stejně neměnná a nezničitelná, pokud se s ní člověk srazí čelně. Muž, který měl desetiletého syna, ho nechal s matkou a oženil se s krasavicí. Dítěti se po otci začalo stýskat a trpělivě a nešikovně se oběsilo. Gram požitku na jednom konci vyvážila tuna hrobové hlíny na druhém.

Otec stáhl z krku dítěte provaz a brzy odešel za ním do hrobu. Chtěl se opájet nevinnou krasavicí. Lásku nechtěl nést jako povinnost k jedné ženě, ale jako požitek. Neopáje se – anebo zemří, nacházíš se ve složitém a ubohém světě.

Ideologie se nenalézá ve vnější výšce, v „nadstavbě“, ale v samotném srdci člověka, uprostřed jeho společenského cítění.

Dějiny jako celosvětová tragédie začaly spolu s člověkem, ale technika slouží jako jejich závěrečný akt. Na Západě tato tragédie nemíří k vyřešení, ale k likvidaci, ke zrušení tématu prostřednictvím fašismu a války. O zadané tragédii se rozhoduje pouze u nás.

Chtěl bych, aby umění nebylo jen „zobrazení“, ale přesné proctví nových kyklopských prací – aby přispělo ke změně onoho existujícího celosvětového života, který se podobá souloži slepých v kopřivách.

Technika, která kdysi začala jako sebeobrana otroků a poté dělnické třídy před smrtelným vykořisťováním, má dodnes povahu prostředku třídního boje. Ale v SSSR už nyní získává jinou kvalitu a účel. Dělnická třída, která strávila celé století prací s drsnou hmotou přírody, získala takový tvůrčí technický potenciál, že zušlechtěn socialismem vytváří techniku, která je v průběhu jednoho dvou desetiletí schopna učinit z něj rozum přírody – s absolutní mocí v praktickém měřítku.

Sám člověk se však mění pomaleji, než mění svět. Právě zde leží střed tragédie. Proto jsou zapotřebí tvůrčí inženýři lidských duší. Mají zamezit nebezpečí, že technika předčí lidskou duši. Už teď člověk není na výši dějinného vývoje.

V těch optimálních podmínkách pro technický pokrok, které máme, žijeme v předvečer zásadního dobytí světa, tj. regulování všech jeho pro nás prakticky důležitých a doposud živelných procesů. Ano, ale současný člověk, dokonce ani jeho nejlepší typ, nestačí; není vybaven takovou duší, takovým srdcem a vědomím, aby až se v budoucnu ocitne v čele přírody, plnil svou povinnost a vykonal svůj hrdinský čin do konce a aby kvůli nějaké psychické hře nezhubil veškerou stavbu světa i sám sebe. Tady má dramatická situace čistě „náš“, sovětský obsah. Socialismus je možné chápat jako tragédii napjaté duše, která překonává vlastní ubohost, aby ta nejuvdálenější budoucnost byla pojištěna proti katastrofě.

V tvrzení o inženýrech lidských duší je skryto téma prvního čistě socialistického dramatu. Za několik let toto téma bude důležitější než metalurgie; veškerá věda, technika a metalurgie – veškeré zbraně nadvlády nad přírodou – nebudou k ničemu, pokud je zdědí nedůstojná společnost. Navíc nedokonalý člověk udělá z dějin takovou tragédii bez konce a rozuzlení, že se i jeho vlastní srdce unaví.

Avšak nedejme k tomu, pokud nyní budeme pracovat. Pokud se staneme skutečnými inženýry a vynálezci lidských duší, a ne jejich předáky.

Pro tento úkol musíme především v sobě samých vytvořit socialistickou duši.

Viděl jsem jednou ve společnosti sovětských inteligentů jednu mladou zarmoucenou ženu. Byla to výjimečně schopná chemička, ale nebyla hezká. Všichni se radovali v letní zahradě, ale jí si jako ženy a soudružky nikdo nevšímal. Všichni byli obsypáni letními květinami a konfetami, ale ona seděla nevhodně stranou, jako by byla cizí a osamělá. Slavnost pokračovala dál do večera. A tak tato mladá žena tajně posbírala květiny a papírky, které spadly poblíž sousedů, odešla s nimi do tmy, za stromy, posypala si jimi vlasy a šjíjí a vrátila se, usměvavá, s očima lesklýma od slz. Z dálky jí v ústrety

zamířil pohledný a vynikající inženýr a rudý studem s ní začal tančit a věnoval se jí celý zbytek večera.

Nic dobrého na tom není. Člověk socialistické duše by si té ženy všiml dřív, než odešla do zahrady plakat a posypávat se papírky.

Přeložila Alena Machoninová